

Gwara lwowska w pierwszym półwieczu XX wieku. Opr. Mieczysław Młotek, Londyn 1989, Instytut Polski i Muzeum im. gen. Sikorskiego, s. 80.

W serii wydawniczej „Materiały” (Dokumenty, Źródła, Archiwalia) Instytut Polski i Muzeum im. Gen. Sikorskiego w Londynie wydał kolejny zeszyt, nr 5.¹ Poświęcony jest on gwarze lwowskiej w pierwszej połowie XX wieku, a opracowany został przez dra Mieczysława Młotka. Autor, żołnierz zawodowy Wojska Polskiego, doktor praw (Uniwersytet Jana Kazimierza we Lwowie w 1924 roku), z zamiłowania historyk, nie ukończył swojej pracy. Śmierć przerwała studia nad gwara lwowską w ich części syntetycznej. Przygotowany został jedynie słownik gwary lwowskiej. Mimo to Instytut podjął decyzję o wydaniu drukiem tego nie dokończonego opracowania. Całość poprzedzona została przedmową oraz bogatym życiorysem dra Mieczysława Młotka pióra historyka, mgra Andrzeja Suchcitzza.

Słów kilka warto poświęcić nieżyjącemu autorowi „Gwary lwowskiej”, aby przybliżyć sylwetkę niestrudzonego publicyisty, dziennikarza i historyka, osoby, której losy są typowe dla wielu wybitnych postaci polskiego życia kulturalnego i politycznego na emigracji.

Mieczysław Ryszard Młotek urodził się pod koniec XIX stulecia w Dublinach (30.XII.1893). Szkoły kończył we Lwowie. Wybuch I wojny światowej nie pozwolił mu na ukończenie studiów na wydziale filozoficznym Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie. Wstąpił do Legionu Wschodniego. Był to krótki epizod w jego życiu. Uczęszczał w 1915 roku na wykłady w uniwersytecie wiedeńskim. Był jednocześnie łącznikiem między biskupem Władysławem Bandurkim a Naczelnym Komitetem Narodowym. Następnie powołany został do armii austriackiej, przechodząc różne szczeble hierarchii wojskowej. Przyjęty do Wojska Polskiego, od 1 lipca 1919 roku jako porucznik przydzielony został do Biura Prezydialnego i Gabinetu Ministra Spraw Wojskowych. Doskonałe opinie w pracy pozwoliły mu nie tylko na awans na kapitana, ale także na odkomenderowanie w celu dokończenia studiów wyższych. Po ich ukończeniu odbywał roczną praktykę sądową w Wojskowym Sądzie Okręgowym Okręgu Korpusu nr VI (Lwów). Pełnił różne funkcje do wybuchu wojny we wrześniu 1939 roku.

Początek wojny zastał mjr dra Młotka w Drohobyczu jako komendanta Powiatowej Komendy Uzupelnień, a także komendanta garnizonu. Po napaści ZSRR na Polskę mjr Młotek wraz z grupą młodzieży z Drohobycza udał się na Węgry. Internowany w obozie w Jolsva rzucił się w wir pracy kulturalno-oświatowej. Wydawał gazetkę obozową „Polak na Węgrzech” i był referentem sportowym. Przedostał

się do Budapesztu, gdzie pracował (od grudnia 1939 do czerwca 1940) w Biurze Ewakuacyjnym jako szef ewakuacji. Biuro, pracujące pod kryptonimem „Ewa”, zajmowało się przerzucaniem internowanych żołnierzy z obozów oraz okupowanego kraju do tworzącej się armii we Francji, a także na Bliski Wschód. Niepoślednią rolę odgrywał „doktor Junacki” (vel „radca Junacki”), pod którym to pseudonimem krył się mjr dr Mieczysław Młotek.² Tropiony był zawzięcie przez gestapo i policję węgierską. W czerwcu 1940 roku został aresztowany, ale niebawem uciekł (poprzez Jugosławię) i zameldował się 21 października 1940 roku w Stacji Zbornej w Hajfie. Wyznaczono mu stanowiska związane z pracą kulturalno-oświatową w Samodzielnej Brygadzie Strzelców Karpackich. Wraz z nią przeszedł wszystkie kampanie do sierpnia 1944 roku. Był kierownikiem Sekcji Kultury i Oświaty SBSK (do sierpnia 1941), kierownikiem identycznej sekcji w Dowództwie Wojska Polskiego na Środkowym Wschodzie (do lutego 1942), oficerem oświatowym Centrum Wyszkożenia Broni i Służb (do września 1942), kierownikiem Referatu Propagandy i Kultury 3 Dywizji Strzelców Karpackich (do lata 1944). Redagował „Ku Wolnej Polsce”, założył i redagował „Nasze Drogi”, „Nasz Tygodnik”, „Polskę” i „Gońca Karpackiego”. Otoczył opieką sport oraz oświatę, zakładając Dywizyjny Korpus Gimnazjalny 3 DSK, przekształcony później w Gimnazjum i Liceum 3 DSK. Tym boleśniej odczuł usunięcie go w sierpniu 1944 roku ze stanowiska. Przydzielony został do rezerwy oficerskiej 7 Dywizji Piechoty, gdzie pozostał do chwili przejścia w styczniu 1946 roku w stan spoczynku.

Pozostał na emigracji, poświęcając się działalności historycznej. Już w 1943 roku wydał swą pierwszą książkę „Irak i jego przeszłość”. Jego autorstwa były też kolejno: „Historia SBSK” (wydana w „Zeszytach Historycznych”), „Kultura, oświata i sport w Brygadzie Karpackiej” (zawarta w pracy „Samodzielna Brygada Strzelców Karpackich”, Londyn 1951), a przede wszystkim dzieło jego życia – „Trzecia Dywizja Strzelców Karpackich 1942-1947” (t. 1, Londyn 1971), którego był redaktorem i głównym autorem. Była to praca oparta na cennym materiale źródłowym, bez której do dziś nie mogą się obejść historycy wojskowości okresu II wojny światowej. Mieczysław Młotek przez wiele lat zbierał materiały do słownika gwary lwowskiej, który wydany został przez Instytut Polski i Muzeum im. Gen. Sikorskiego. Pracy tej już nie dokończył i zmarł 9 grudnia 1986 roku w Londynie.

Krótki wstęp do słowniczka gwary lwowskiej w pierwszej połowie XX wieku, który zaczął pisać dr Młotek jesienią 1986 roku, nie został ukończony. Mimo tej szczątkowej formy zdecydowano się na jego druk (s. 19-20). Pozostałą część pracy tworzy alfabetycznie zestawiony słowniczek. Podaje on wyrażenia gwarowe, terminy, powiedzenia i przysłowia znane autorowi z autopsji lub też przekazane mu przez Lwowian żyjących na emigracji. Wiele tych wyrażeń gwarowych znalazło się w powszechnym użyciu także w innych regionach Polski (np. absztyfikant, buc, cep itp.). Wiele słów podanych w słowniczku gwary to powszechnie używane w przeszłości (a i teraz też) rusycyzmy i germanizmy (np. belfer, bezdurno, cwikier itp.).

Niektóre z wyrażen gwarowych straciły swoje dawne znaczenie. Większość z nich przejęta w innych częściach Polski funkcjonuje do dziś i jest używana w mowie potocznej Polaków.³

Wszyscy zdają sobie sprawę z niedoskonałości pracy dra Mieczysława Młotka. Wydrukowano w zasadzie słowniczek gwary, nie licząc wstępu (a właściwie jego zarysu), którego autorowi nie dane było ukończyć. Praca ta stanowi niewątpliwie tylko skromny przyczynek do badań nad gwarą lwowską, ale jej wydanie jest też wyrazem niewątpliwego hołdu żołnierzowi – historykowi, dziennikarzowi, a przede wszystkim człowiekowi niezwyklego hartu i ducha, złożonego przez Instytut Polski i Muzeum im. Gen. Sikorskiego, któremu dr Mieczysław Młotek pozostawił swoje przebogate archiwum.⁴

Krzysztof Filipow

PRZYPISY

- 1 Poprzednio wydane zeszyty tej serii to: *Kobiety-żołnierze Armii Krajowej w obozie Oberkangen 1944/45*, pod red. Juliusza L.Englerta, Londyn 1985; *Kampania wrześniowa 1939 roku. Sprawozdania informacyjne Oddziału II Sztabu Naczelnego Wodza (Dokumenty)*, opr. Andrzej Suchcitz, Londyn 1986; *1 Samodzielna Brygada Spadochronowa. Polskie wojska desantu powietrznego w II wojnie światowej pod Arnhem Driel 1944. Lista uczestników*, opr. Jan Lorys, Londyn 1987; *Eksperyment, Polscy oficerowie w Afryce Zachodniej w latach 1941-1943*, opr. Edward Eckert, Londyn 1988.
- 2 Z. Antoniewicz, *Rozbitkowie na Węgrzech. Wspomnienia z lat 1939-1946*, Warszawa 1987, s. 17-18.
- 3 Niezastąpioną pracą jest książka Z. Kurzowej, *Polszczyzna Lwowa i kresów południowo-wschodnich do 1939 roku*, Warszawa-Kraków 1987 (wyd. II).
- 4 Tworzą one oddzielną kolekcję pod sygnaturą KOL. 218.